

INTERVJU & REPORTAGE*Jonas Holmberg, 6 mars 2021*

Theresa Traore Dahlberg: Jag ville fånga cementfabrikens språk

Efter filmer som Ouaga girls och Ambassadörens fru vände Theresa Traore Dahlberg blicken mot Cements i Degerhamn – och hittade en förbindelse mellan Öland och Burkina Faso. Jonas Holmberg pratar med konstnären om avindustrialisering, slumpen och hennes nya utställning på Kalmar konstmuseum.

Efter filmer som Ouaga girls och Ambassadörens fru vände Theresa Traore Dahlberg blicken mot Cementa i Degerhamn – och hittade en förbindelse mellan Öland och Burkina Faso. Jonas Holmberg pratar med konstnären om avindustrialisering, slumpen och hennes nya utställning på Kalmar konstmuseum.

Efter filmer som Ouaga girls och Ambassadörens fru vände Theresa Traore Dahlberg blicken mot Cementa i Degerhamn – och hittade en förbindelse mellan Öland och Burkina Faso. Jonas Holmberg pratar med konstnären om avindustrialisering, slumpen och hennes nya utställning på Kalmar konstmuseum.

JH: Hur ser din relation ut till Öland idag?

TTD: Jag har vänner som har bott kvar, och nu är det fler och fler vänner som köper hus och flyttar tillbaka. Min mamma, min bror och ibland min pappa bor fortfarande i huset i Skogsby. Öland är en plats jag alltid kommer tillbaka till. På senare år har jag börjat göra det mer till mitt eget. Nu bor jag i Sandbergen på somrarna med min egen familj. Jag uppskattar det mer och mer.

JH: Jag fantiserar ofta om att flytta till Öland.

TTD: Eller hur! I en drömvärld skulle man skulle kunna bo i ett hus och ha tre hus runt omkring, med en ateljé och en studio, och barnen skulle kunna springa ute fritt för samma pris som en etta i Stockholm. När jag var liten sprang vi ut i Mittlandsskogen med egen matsäck, byggde kojor och gick vilse. Nu bor jag vid Zinkensdamm, och när jag försöker få mina äldre bonusbarn att slita sig från skärmen utomhus undrar de vad de ska göra. Jag brukar ge dem en uppgift, till exempel att de ska gå och ta en bild högst upp på ett berg eller i en större

park. Men då googlar de upp hur de ska gå innan. Jag vill ju att de ska ha möjligheten gå vilse.

JH: Filmen du arbetar med handlar om den stora Cementafabriken som avvecklade nästan all produktion 2019. Hade du en relation till Cementa under din uppväxt?

Cementa i Degerhamn.

TTD: Jag är uppväxt på södra Öland, och Cementa har länge varit en stor del av södra Öland. Jag har många vänner som jobbat där eller har familj som jobbat där. Cementa har också varit närvarande hela tiden i bygden, de har gått in i olika initiativ. Det pratas om avvecklingen hela tiden. Det är fortfarande väldigt sårigt.

JH: Vad säger folk runt omkring dig då?

TTD: Att verksamheten skulle flyttas efter tre generationer kom som en chock för de som jobbade på fabriken. Utifrån vad de visste och

kände av så gick ju allt jättebra. Nu finns det många människor som inte riktigt ser vart de ska ta vägen.

JH: Det är inte ditt första arbete om industrier, eller hur?

TTD: Nej, för ett par år sedan hade jag en stor utställning på Färgfabriken. Jag ställde ut enorma installationer av mönsterkort i koppar. Mönsterkorten kom från en familjemedlem som för länge sedan startade en mönsterkortfabrik i en källare. Den blev större och större och till slut var det en stor mönsterkortindustri. Men på grund av teknologiska skiften flyttades verksamheten allt mer till andra platser. Precis när jag hade utställningen lades fabriken i Sverige ned.

Jag ställde ut mönsterkorten samtidigt som jag gjorde en utställning med min pappas gamla kassetfabrik. Han var med och startade musikindustrin i Burkina Faso. Eftersom det inte fanns något sätt för musiker att spela in och ge ut sin musik, så startade han en stor kassetfabrik. Han startade en studio också, där han gjorde i stort sett alla musikvideos som fanns i Burkina på 90-talet och början av 00-talet. För mig blev fabriken som ett syskon som tog all pappas uppmärksamhet. Det var heta tiden strul och saker som hände. Först skulle fabriken fraktas från Italien och det var jättemycket strul, och så handlade det om piratkopiering. Senare slogs jag av att jag inte hade hört något på länge om fabriken, så jag frågade pappa. Han berättade att fabriken hamnade i ett förråd när ingen ville ha kassetter längre.

Jag åkte till Burkina och letade upp förrådet. Det var flera rum och fabriken låg där helt orörd. Allt var täckt av ett tjockt lager orange damm. Den ena dagen hade fabriken sprutat ut kassetter och försett ett helt land med musik, och nästa dag var den helt värdelös. Tekniken hade gått vidare. Jag tog upp de här maskinerna från

förrådet och ställde ut dem på Nationalmuseet i Ouagadougou. Det är intressant med skiftet från värdefullt till värdelöst och hur snabbt det kan gå. saker förändras och förflyttas genom teknikutvecklingen och globaliseringen.

När jag senare fick frågan om att göra en utställning på Kalmar konstmuseum, så pratade jag mycket kring de här verken med museichefen Bettina Pehrsson. Då kom vi in på CEMENTA. Jag hade inte varit där på länge. Jag hade åkt förbi och sett det på håll men jag hade inte varit på plats. Jag hade läst i tidningen och hört att det är sju personer av 75 som är kvar idag. Då började jag tänka på hur det är att jobba på en plats som är gjord för så många fler människor. Hur är det att gå runt i de här omgivningarna och bara vara sju personer kvar?

JH: Är det för att din pappa var fabriksägare som du intresserar dig så mycket för industrihistoria?

TTD: Absolut. Min pappas fabrik har varit en ingång i det. Men det är också en fascination för monumentala platser, arkitekturen och där historien sitter i väggarna men som också känns futuristiska.

JH: Jag följde nedläggningen av CEMENTA i Barometern och Ölandsbladet förra våren. Den tyska ägaren Heidelberggruppens representanter beskrev att det var av klimatskäl som fabriken lades ned. Men det verkar ju finnas olika beskrivningar av vad som låg bakom.

TTD: Ja, och jag är ingen journalist på det sättet och driver ingen tes i filmen. Jag intresserar mig mer för att det är beslut som tas väldigt långt borta. När jag talar med vissa så verkar det som att beslutsfattarna inte ens har varit i Degerhamn. När jag hade börjat

arbete med projektet berättade min mamma att Heidelberg öppnade en ny fabrik i Burkina samtidigt som de lade ned den i Degerhamn.

JH: Vilken otrolig slump!

TTD: Ja! I Ouagadougou dessutom. Ett tag tänkte jag att jag skulle få in det i samma film, men nu känner jag att det här får bli en film om Degerhamn. När jag visar filmen på Kalmar konstmuseum kommer jag ändå ha en annan skärm som visar en längre sekvens som är filmad med drönare och visar det nya industriområdet i Burkina. Då kan man dra parallellen själv. Vi människor är brickor i ett större spel.

Det finns högre makter, och mycket händer över våra huvuden. När vi spelade in kom det ofta flygplan som flög förbi över fabriken. Och det är många fåglar som nu flyttar in i fabriken i Degerhamn.

Pilgrimsfalken var på väg att försvinna men har återkommit efter avvecklingen. Det är en fågel som chockar sina byten i luften när den jagar. Det är lätt att se problem med invandring eller duvor, men jag hoppas att en sån här film kan hjälpa människor att lyfta blicken och fundera på vart vi är på väg och tänka kring den större bilden av förändringar vi befinner oss i.

JH: Såg du utställningen om arbete på Himmelsberga förra sommaren?

TTD: Nej, vad var det?

JH: Det var en utställning som hette "Öländskt arbetsliv – dåtid, nutid, framtid". Det var både historiska föremål och konstnärer som skildrade arbete på Öland. Bland annat ställde konstnären Johan Persson ut en målning som skildrar sista dagen på Cementa.

TTD: Är det sant?

JH: Ja, det var en jättevacker akvarell. Den föreställer en man, i samma gula klädsel som platschefen Tommy i din film. Han går ensam ut mot ljuset.

TTD: Har du en bild?

JH: Jag kan skicka den, vänta...

TTD: Den kanske kan få plats i utställningen. Jag ska göra en 18 meters skulptur också. Det finns så många rum på museet... nu fick jag den! Åh Gud vad fin. Hur stor är den?

JH: Det är en ganska stor akvarell. I alla fall en meter bred.

TTD: Det är så många öländska konstnärer som har engagerat sig för Cementa. Det vore fint att samla dem i ett rum.

JH: Efter utställningen på Himmelsberga tänkte jag mycket på vad folk ska jobba med på Öland. När vi var små fanns det sockerbruk och mejeri, men nu är det nästan bara kycklingfabriken kvar innan Öland är helt avindustrialiserat. Har du funderat på vad Ölands roll kan vara i en global ekonomi?

TTD: Ja, det har jag. Men jag har inget klart svar alls. Det gäller inte bara industrier heller, det handlar om att det ska vara möjligt att bo på landet och ha tillgång till mataffär och apotek. Jag tänker mycket på hur man kan få allting att inte bara centraliseras. På många plan. Vad har du tänkt?

JH: Jag tycker det är svårt. Mina föräldrar bor på norra Öland och Borgholms kommun har den äldsta befolkningen i hela Sverige. Det ger inga skatteintäkter. Och näringslivet är svagt, det finns ingen riktigt stor arbetsgivare utom kommunen. Lantbruket finns ju

överallt, men det är ju ändå ganska få människor som arbetar med det...

TTD: Även i lantbruken så är det mer och mer regler om att man måste tillverka en viss mängd av allting. Det finns inte många smålantbruk kvar. Det var egentligen det jag hade tänkt göra filmen om från början. Min mamma är från en sådan gård, där de hade 40 kor. Det är svårt att driva ett sådant lantbruk idag.

JH: Tommy pratar mycket om stolthet i din film. Cementa gör en typ av mikrocement som ingen annan i världen kan göra. Samtidigt känns det som att Öland annars anpassas mer och mer för turister och sommarölänningar. Sådana som mig. Och dig kanske. Den egna ekonomin blir så svag att man blir beroende av andra. Då blir det, som du pratar om, att besluten fattas någon annanstans.

Under inspelningen av Microcement.

TTD: Det är viktigt att kommunicera uppåt, till de som skriver de stora kontrakten eller säljer ut företag. Vad händer den dag när det inte finns något kvar? Vem har ansvar för den bygd som byggts upp omkring en industri till exempel?

JH: När jag såg din film upplevde jag en väldigt stark fascination för industrimiljön. Hur tänkte du kring det?

TTD: Allt är väldigt skulpturalt, fascinerande och storskaligt. Man blir väldigt liten någonstans. Jag ville fånga arkitekturens eget språk. Jag och fotografen Iga Mikler pratade också mycket om att visa att det fortfarande finns en plats för människan, även om hon inte längre är där. Det var också viktigt att filma det dagliga arbetet som fortfarande pågår.

JH: Det måste vara speciellt för de sju som fortfarande arbetar på fabriken, framför allt med att framställa högteknologisk mikrocement i labbet. De bedriver verksamhet i sin lilla hörna medan allt annat är så stort och öde.

TTD: Det är speciellt. Omgivningen är så stor. De jobbar dessutom i skift, så vanligtvis är de tre på dagen och två på kvällen. När vi var där var Patrik helt ensam eftersom hans kollega hade gjort illa sig. Jag tycker om scenen i labbet. Patrik sitter och blandar cement och tittar ut genom fönstret. Ljudet är extremt starkt men han försvinner bort i sina tankar. Det finns mycket väntan och lugn i det som händer på fabriken. En kontinuitet och repetition som jag tror att många saknar idag. Jag var nyligen på en ASMR-utställning på Moderna med mitt kusinbarn. Ungdomar sitter och lyssnar på monotona ljud, som något som rinner eller någon som ger instruktioner väldigt länge. Vi kommer jobba med en kraftig ljudbild i filmen.

JH: Det var inte riktigt färdigt nu i den versionen jag precis har sett...

TTD: Nej, nu är det ju bara katedraljudet, haha! Det känns lite jobbigt att skicka iväg filmen sådär.

JH: Jag blev i alla fall väldigt rörd av scenen där Patrik beskriver hur han har byggt en traditionell Ölandsborg av cement i en rondell på fabriksområdet.

TTD: Jag har just lagt till en sak till den scenen idag. Han pratar om att idén bara kom till honom. Jag känner igen det som konstnär. I den scenen är kärleken till platsen viktig. Det är inte bara en arbetsplats, de tar hand om området. Att smycka en cementrondell är som att ta med en blombukett till jobbet. I samma scen berättar Patrik att både hans pappa och hans son har jobbat på Cementa.

JH: Jag tänkte på att arbete och idén om arbete har en central funktion i alla dina filmer, *Taxi syster* handlar om att köra taxi, *Ouaga girls* om att utbilda sig till bilmekaniker och *Ambassadörens fru* om den märkliga brist på arbetsuppgifter som präglar livet för en diplomatfru. Ser du någon linje i det?

TTD: Ja, nu när du säger det. Men jag tänker egentligen att det är vardagsskildringar. *Ouaga girls* blev jättestor i Frankrike och fransktalande länder, och där ropade de "Les filles battantes!" och lyfte fram att de var så starka. För mig handlade det om att vara ung och i en förändringsfas i livet. Man kan se det som att det finns beröringspunkter med yrkeslivet, men för mig är det något annat som gör att jag blir kär i ett ämne. I Cementafilmen var det hoppet. Hur arbetarna som är kvar håller moralen uppe och behåller hoppet om förändring.

Tommy utanför Cements i Degerhamn.

JH: Ja, det slog mig att Tommy verkligen inte var bitter.

TTD: Mig också. Hans hopp och hans yrkesstolthet. När jag började filma i Degerhamn visste jag vad som hade hänt platsen, men det var först när jag var där som jag mötte människorna, upptäckte bilderna och hörde ljuden. Men det är komplext att som Tommy både vara naturälskare och jobba på en industri. Han vill att naturen ska ta tillbaka vad den förlorat, men hoppas samtidigt att verksamheten ska ta fart igen.

JH: Har du stora salen på konstmuseet i Kalmar?

TTD: Ja precis, stora salen på andra våningen. Jag ska göra den stora skulpturen av mönsterkort i trappan, och sedan ska jag visa upp min pappas fabrik ett litet rum på tredje våningen – delar av det har nyligen visats i Paris så det fraktas direkt därifrån. Det är en film som

visar när Luc, som jobbade på fabriken, oljar upp maskinerna igen på nationalmuseet i Burkina.

JH: Wow! Du har verkligen hela huset.

TTD: Det ska vara en annan konstnär högst upp. Jag vet inte riktigt vem. Jag fick välja rum och jag valde andra våningen.

JH: Det är ju stora salen som är grejen. Det rummet är en av mina favoritplatser i världen.

TTD: Jag älskar det också. Det har Louisiana-känsla.

JH: Jag såg att Arkitektupproret hade utsett museet till Kalmars fulaste byggnad.

TTD: Det har varit mycket med det där museet. Jag älskar det. Det har ju vunnit massor av arkitektpriser också. Och det är kul att Tommy och hans kollegor ska hyra en minibuss och komma till vernissagen. De har aldrig känt för att gå till museet innan.

JH: Det var en sak som Tommy pratade om i filmen som fastnade i mig. Han pratar om kalkstenen som Öland ligger på. Den gör Öland geologiskt unikt i Sverige och har varit själva förutsättningen för cementindustrin. Tommy beskriver att den skapades utanför Samoaöarna för 420 miljoner år sedan.

TTD: Allting flyttas med tiden. Inget är helt beständigt.

Fakta Theresa Traore Dahlberg. Regissör och konstnär, som bland annat gjort långfilmen *Ouaga girls* och kortfilmen *Ambassadörens fru*. Efter studier vid Stockholms dramatiska högskola samt Kungl. Konsthögskolan har hon visat sina verk i både biograf och gallerirum. I hennes nya utställning på Kalmar konstmuseum, som öppnade den 18 februari, ingår filmen *Microcement* om Cementa som nyligen avvecklade större delen av sin verksamhet på södra Öland.

Jonas Holmberg

Konstnärlig ledare Göteborgs filmfestival.

Publicerad: FLM, 2021-03-06

<https://flm.nu/2021/03/theresa-traore-dahlberg-jag-ville-fanga-cementfabrikens-sprak/>